

8. Boyatzis R.E. The Competent Manager: A Model for Effective Performance. -New York: Willey, 1982.

9. Звонников В.И., Челышкова М.Б. Контроль качества обучения при аттестации: компетентностный подход. – М.: «Логос», 2009. –С. 330.

REZYUME. Ushbu maqolada talabalarda ma'naviy-axloqiy tafakkurni sanogen tarbiyalashda pedagogning kasbiy kopetentli masalalariga doir asoslar yoritib berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье изложены основы вопросов профессиональной компетентности педагога в области здорового воспитания духовно-нравственного мышления учащихся.

SUMMARY. In this article, the fundamentals of professional competency issues of the pedagogue in healthy education of spiritual and moral thinking of students are explained.

PEDAGOG-TÁRBIYASHÍNÍN KÁSIPLIK KOMPETENTLIGIN RAWAJLANDÍRÍWDA METODIKALÍQ XÍZMETTÍN ROLI

G.A.Saparbayeva – stajyor-oqıtwshı

Ájiniyaz atındaǵı Nókus mámleketlik pedagogikalıq institutu

Tayanch so'zlar: tarbiyachi pedagog, bolaning jismoniy va psixologik rivojlanishi, ta'lim-tarbiya, shaxsiy tayyorgarlik, kasbiy tayyorgarlik, refleksiv tayyorgarlik.

Ключевые слова: педагогическое образование, физическое и психическое развитие ребенка, воспитание, индивидуальная подготовка, профессиональная подготовка, рефлексивная подготовка.

Key words: pedagogical education, physical and mental development of the child, education, individual training, professional training, reflective training.

Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemlerinde pedagogikalıq processtı sıpatlı ámelıyatqa engiziw Ozbekistan Respublikasınıń bilimlendiriw sistemasında alıp barılıp atırǵan reformaların ornlanıwın támiyinlew, mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemi tárbiyashılarınıń mánawiy kórinisi hám de kásiplik sheberliklerine de baylanıslı. Házirgi kúnge shekem MSHBSH tárbiyashılarınıń kásiplik iskerligi pedagog hám psixologların izertlew obyektı hám predmeti bolıp kelmekte. Izertlewlerdiń nátiyjeleri MSHBSH tárbiyashısınıń pedagogikalıq iskerliginiń ózine tánligi dóretiwshilik, insaniy qábiliyet, dóretiwshilik sheberligi, jámaátte islew uqıplılıǵında ayqın kórinisin kórsetedi. Bul ózine tán ózgeshelikler mektepke shekemgi jastaǵı balalardı tárbiyalawshı pedagog iskerliginde óz kórinisin tabıwı lazım. Mektepke shekemgi jastaǵı balalardıń rawajlanıwı ushin optimal sharayat jaratıw bárinen burın, tárbiyalanıwshılardan ol balalardıń jas ózgesheliklerin esapqa alıwdı talap etedi. Sebebi, mektepke shekemgi jasta bala jámiyettiń hár bir aǵzası ushin zárúr bolǵan fizikalıq hám psixologiyalıq sıpatlarǵa iye bolıp, insan shaxs sıpatında qalıpsedi. Balanıń rawajlanıwı ushin zárúr bolǵan fizikalıq hám psixologiyalıq sıpatlar bolsa sanalı rawishte dúnyanı ańlaw, pikir júrgiziw, basqa adamlar menen qarım – qatnas jasap pikirlesiw, óziniń is-háreketlerin basqara alıw uqıplılıqları qalıpsedi.

Mektepke shekemgi jastaǵı bala shaxsınıń rawajlanıwında tayanısh wazıypanı tárbiyashınıń pedagogikalıq sheberligi qoyılǵan talaplarǵa qanshelli muwapıq ekenligi belgilep beredi. MSHBSH tárbiyashısı, bárinen burın, balanıń keleshegi, táǵdiri ushin joqarı juwapkershilikti tolıq ańlap jetiwi zárúr. Tek mektepke shekemgi jastaǵı balanıń rawajlanıwınıń áhmiyetli qádriyat ekenligin túsiniw ǵana emes, al balanıń rawajlanıw nızamlılıqlarına baylanıslı bilimlerde de iyelewı júdá áhmiyetli. Mine usınday nızamlılıqlardan biri – balanıń fizikalıq hám psixikalıq rawajlanıwınıń onı qorshap turǵan ortalıq penen baylanıslılıǵı bolıp tabıladı. Bul nızamlılıq, óz gezeginde, MSHBSH tárbiyashısınıń tómendegi eki áhmiyetli funkciyasın belgilep beredi:

1) balalardı tabıslı tárbiyalaw ushin zárúr pedagogikalıq sharayatlar jaratıw;

2) olardıń ómirlik iskerliginiń qáwipsizligin támiyinlew hám densawlıǵın bekkemlew [1].

Tárbiyashınıń balalardı tabıslı tárbiyalawı ushin zárúr pedagogikalıq sharayatlar jaratıw funkciyası balanı belsendilikke iytermelew, onı rawajlandırıwshı xarakterdegi iskerlikke tartıwdı talap etedi. Balanıń fizikalıq hám psixologiyalıq salamatlıǵın bekkemlew haqqında ǵamqorlıq etiw mektepke shekemgi jastaǵı tárbiyanı aqlıǵa muwapıq shólkemlestiriwdiń girewi bolıp, sebebi, bul jas dáwiriniń rawajlanıwı balanıń sociallıq jaǵdayı, keypiyatı, emocional kórinislerge tikkeley baylanıslı. Mine, usı sebepli tárbiyashı

balanı qorshap turǵan ortalıqqa itibarlı bolıwı, balanıń ómiri hám den sawlıǵına qáwip salıwshı eń ápiwayı jaǵdaylardıń da aldın alıwı lazım. Yaǵnıy, tárbiyashı Mektepke shekemgi bilimlendiriw shólkemleri maydanshası, oyınshıqlar, mebel úskeneleriniń balanıń boyına say keliwi jaǵdayın turaqlı qadaǵalap barıwı, hawa hám suw temperaturasınıń ólshew, balalardı tayarlaw ushin shınıǵıwlar waqtın aldınnan anıqlawı lazım. Sonı ayırıqsha atap ótiw kerek, tárbiyashınıń itibarsızlıǵı, biyparwalıǵı onıń kásiplik jaramsızlıǵınıń áhmiyetli belgisi bolıp tabıladı.

Zamanagóy tárbiyashı psixologiyalıq, pedagogikalıq, sociologiyalıq izertlewlerge tayanǵan halda bala shaxsınıń rawajlanıwı ushin onıń tásinin hesh nársese, hátte, joqarı kategoriyalı bilimlendiriw mákemesi de basa almaytuǵın shańaraq ekenligin ańlap jetedi. Tárbiyashı ata-analardıń pedagogikalıq mádeniyatın turaqlı arttırıp barıwı, balalar tárbiyasında belsendi birge islesiwdi jolǵa qoyıwı, bul processte sociallıq járdemge mıtajlik seziwshı shańaraqlar menen óz aldına jumıs alıp barıwı maqsetke muwapıq bolıp tabıladı.

Zamanagóy MSHBSH tárbiyashısınıń tómendegi kásiplik funkciyaların da ajratıp kórsetiwimiz lazım:

1) ata-analardıń aǵartıwshılıq bilimlerin arttırıwda qatnasıw;

2) shańaraq hám MSHBSH tálim-tárbiyalıq tásinin basqarıw hám de sáykeslestiriw.

Zamanagóy demokratiyalıq jámiyette mektepke shekemgi bilimlendiriwge qoyılıp atırǵan talaplar tárbiyashıdan turaqlı rawishte óziniń ulıwma mádeniy hám kásiplik tayarlıǵın bayıtıp barıwdı talap etedi. Bul bolsa, óz gezeginde, MSHBSH tárbiyashısınıń kásiplik iskerliginiń jáne bir baǵdarı – óz betinshe bilim alıwdı shárt etip qoyadı. Óz betinshe tálimniń maqseti – basqıshpa-basqısh tárbiyashı shaxsın rawajlandırıw, kásiplik sheberligin arttırıp barıwdan ibarat.

Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutında basqa oqıw hám qanıǵelik pánleriniń mektepke shekemgi bilimlendiriw baǵdarında da óz betinshe tálimniń túrli formalarda, yaǵnıy, kásipke baylanıslı, kórkem ádebiyatlar menen tanısıw, olar tiykarında anıq belgilengen temalarda konspekt tayarlaw, muzeylerge barıw, konferenciya, kórgizbe hám konkurslarǵa qatnasıw sıyaqlılar tiykarında shólkemlestiriw maqsetke muwapıq sanaladı.

Pedagogikalıq iskerliktiń dóretiwshilik xarakterge iyeligi tárbiyashıdan aldınǵı is-tájiriyelerdi úyreniw, innovaciyalardı ózlestiriw hám ámelıyatqa engiziwdi talap etedi. Innovaciyalardıń jedel kirip keliwi tárbiyashılardı ilim izertlew jumıslarında qatnasıwǵa tartıw zárurlıǵın júzege keltiredi. Tárbiyashılardıń bunday izertlew jumıslarına tartılıwı keyin ala erisilgen nátiyjelerden óz iskerliginde tabıslı paydalanıwǵa múmkinshilik beredi [2].

Sonday-aq, tárbiyashı óz kásibiniń sheber ustası bolıwı ushin arnawlı tayarlıq kóriwi kerek. “Birinshe qádem”

mámleketlik oqıw baǵdarlamasında tárbıyashı jas áwladtı tárbıyalaw ushın joqarı maǵlıwmatlı bolıwı, baqlawshılıq qábiletin jaqsı iyelep bariwı, balalardıń fizikalıq hám psixologiyalıq jaǵdayın bahalay alıwı hám sol sıyaqlı bir qansha shártleri keltirilgen.

Joqarıda bayan etilgen MSHBSH pedagoglarınń kásiplik iskerligine baylanıslı funkciyalrı hám «Mektepke shekemgi bilimlendiriw Koncepciyası»na tiykarlangan halda zamanagóy tárbıyashılardıń kásiplik kompetentligin belgilewshi tayarlıqtıń úsh tárepin ajratıp kórsetimiz: [3]

- Jeke tayarlıq;
- Kásiplik tayarlıq;
- Refleksiv tayarlıq;

Jeke tayarlıq – tárbıyashı shaxsında qarar tabıwı lazım bolǵan sıpatlardı ózinde sáwlelendirep, olarǵa gnostikalıq (bilıwge baylanıslı) qábiletler (ilimiy maǵlıwmatlar menen isley alıw, ilimiy bilimlerden ámeliyatta aqılǵa muwapıq paydalana alıw, pedagogikalıq wazıypalardı joqarı sheberlik penen sheshe alıw); shólkemlestiriwshilik qábiletleri (tálim-tárbıya jumsların shólkemlestiriw hám ámelge asırıw ushın qolaylı sharayat jaratıw, shınıǵıwdıń forma, metod hám quralların tańlay alıw, waqıttı durıs bólistiriw, oqıw procesin zárúr úskeneler menen támiyinlew, ǵalaba ilajlardı rejelestiriw hám ótkere alıw); kommunikativ

qábiletler (belgililemeni mektepke shekemgi jas dáwirleri menen baylanıslılıqta túsinikli usına alıw, jaǵday menen baylanıslılıqta belgililemelerdi uzatıw metod hám usılların ózgerte alıw, kásiplik iskerlik procesinde pikirlesiwdi aqılǵa muwapıq ámelge asıra alıw hám basqalar)di kirgizemiz.

Kásiplik tayarlıq Ózbekistan Respublikası birinshi Prezidenti belgilep kórsetkenindey I.A. Karimovtıń 2012-jıl 10-dekabrdegi «Shet tillerin úyreniw sistemasın bunnan bılay da jetilistiriw is-ilajları haqqında»ǵı PQ-1875-sanlı qararına muwapıq, pedagoglardıń shet tilin, sonıń ishinde inglis tilin biliwı kásiplik talap etip belgilendi. Sonday-aq, tárbıyashınıń kásiplik iskerligi ushın ayrıqsha áhmiyetke iye bolǵan kónlikpe hám tájiriybelardi óz ishine qamtıp aladı.

Juwmaqlap aytqanda pedagogikalıq taktke baylanıslı sıpatlarǵa tómendegilerdi kirgiziw múmkin: tálim-tárbıya beriwdiń jańa, standart emes forması, metod hám quralların izlew; tárbıyalıq is procesinde júzege keliwshi mashqalalardı sheshiwdiń nátiyjeli jolların tańlay alıw; óz iskerligi, oqıw procesinde balalardıń individual rawajlanıwı, innovaciyalıq oqıw reje hám baǵdarlamaların joybarlay alıw hám basqalar.

Adebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-4947 son Farmoni. (1-ilova). <https://lex.uz/acts/-3107036>

2. İlk qadam. Davlat o‘quv dasturi. -Toshkent: 2018. 5-b.

3. Sodikova Sh.A. Maktabgacha pedagogika. - “Tafakkur bo‘stoni” –Toshkent: 2013, 19-b.

REZYUME. Maqolada maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishda metodik faoliyatning roli va o‘z-o‘zini rivojlantirish, tarbiyachiga qo‘yilgan talablarga qanchalik muvofiq ekanligi haqida so‘z boradi.

РЕЗЮМЕ. В статье говорится о роли методической деятельности и саморазвития в развитии профессиональной компетентности педагогов дошкольной образовательной организации, о том, насколько она соответствует требованиям воспитателей.

SUMMARY. The article talks about the role of methodical activity and self-development in developing the professional competence of teachers of a preschool educational organization, and how it meets the requirements of educators.

LOYIHAGA ASOSLANGAN O‘QITISH TEXNOLOGIYASI BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KREATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRUVCHI ASOSIY VOSITA SIFATIDA

D.N.Sulaymanova – *pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori*

Samarqand davlat universiteti

Tayanch so‘zlar: loyiha, loyihaga asoslangan o‘qitish texnologiyasi, fikrlash, kreativ tafakkur, samaradorlik.

Ключевые слова: проект, технолог проектного обучения, мышление, креативное мышление, эффективность.

Key words: project, project training technologist, thinking, creative thinking, efficiency.

Pedagogik maqsad pedagogik jarayonni tashkil etishga tayyorlanish bosqichida pedagogik vazifa sifatida qabul qilinadi. Pedagogik faoliyatning muvaffaqiyati turli vazifalar mohiyatining bir yo‘la birin-ketin anglanishiga bog‘liq [4:107]. Xususan, talabalarni kasbga tayyorlashda pedagogik umumiy (pedagogik faoliyat uchun umumiy), boqichli (pedagogik jarayonning ma‘lum bosqichi mohiyatini aniq ifodalaydigan, ya‘ni alohida olingan bosqich vazifalari), xususi (mavjud va yuzaga keluvchi vaziyatli) vazifalarni turlariga ko‘ra aniqlashtirish, ularni bajarishga tayyorlik holatida bo‘la olishlariga e‘tibor qaratis muhim. Chunki ushbu vazifalarni o‘z vaqtida anglash hamda bajarish kasbiy faoliyatiga to‘g‘ri yondashuvni paydo qiladi. Ayniqsa, hozirgi biror bir fanning o‘qitish metodikasini pedagogik sohasiz tasavvur qilib bo‘lmaydigan bir davrda, uning maqsad hamda vazifalarini bajarish orqali o‘qitishning, o‘quv-bilish jarayoni faolligining sabablarini izlashga ko‘maklashishi ma‘lum.

Keyingi yillarda ayniqsa, xorij metodikasida ta’lim ishtirokchilarining ongli faoliyatini, undagi kognitivlikni rivojlantirishga qaratilgan qator o‘qitish tamoyillari (uzluksizlik, individuallashtirish va tabaqalashtirish, modullilik, variativlik, refleksivlik, ilmiy-metodik kuzatuv, elektivlik, integrativlik), yondashuvlari (kompetensiyaviy, innovatsion, kreativ, shaxsga yo‘naltirilgan, kommunikativ, kognitiv v.b.), o‘qitish turlari (muammoga asoslangan o‘qitish, shaxsga, tadqiqotchilikka, faollikka, loyihaga

asoslangan o‘qitish v.b.) amaliyotga muvaffaqiyatli joriy qilinmoqda va ta’lim taraqqiyotining yangi bosqichlarini kashf etmoqda.

Loyihaga asoslangan o‘qitish – bu hayotiy, real muammolar asosida loyihalangan, faol o‘rganish orqali chuqur bilimga ega bo‘lishi kafolatlangan, o‘zgaruvchan sinf-dars yondashuvini o‘zida aks ettiradi [3]. Yasseri Dar, Finley, M.Patrik, E.Blayne, Devis, V.Devid va boshqalarning e‘tirof etishicha, PBL aniq dalillarni taqdim etuvchi yoki savol berish, muammolar qo‘yish, ularning ssenariylarini taklif qilish orqali bilim olishning ravon yo‘lini ko‘rsatuvchi, qog‘ozga, yodlashga, o‘qituvchi boshchiligidagi ko‘rsatmalarga tayanishdan farqli ravishda faol o‘rganish hamda izlanishga asoslangan o‘qitish uslubi negiziga quriladi [5].

Jon Larmer, Jon Mergendoller va Suzi Bosslarning ta’kidlashicha, loyihaga asoslangan o‘qitish kuchli o‘qitish yondashuvi bo‘lib, uni amalga oshirish davomida quyidagilarga ega bo‘linadi:

- o‘quvchilarni bilim olishga rag‘batlantiradi;
- o‘quvchi va talabalarni oliy ta’limga, kasbga, kasbiy o‘sish nuqtalarini belgilashga (individual kasbiy trayektoriyani rejalashtirishga), ijtimoiy faol fuqarolikka tayyorlaydi;
- o‘quvchi va talabalardan chuqur bilim hamda fikrlash qobiliyatlarini namoyish etishni talab qiladigan topshiriqlarni yaxshi bajarishga (bizningcha, o‘qituvchi uchun ijtimoiy buyurtmani bajarishga) yordam beradi;